

Aby děti správně mluvily

Ačkoli logopedická prevence nenahrazuje soustavnou práci v ambulanci klinického logopeda, může přispět k rozvoji vyjadřovacích schopností dětí. O tom, co tato oblast pedagogické práce obnáší, jsem mluvila s Kateřinou Konvalinovou.

Co všechno patří k logopedické prevenci v mateřské škole?

Dítě musíme chápat jako celek. Narušená komunikační schopnost se často pojí s dalšími schopnostmi a dovednostmi. Logopedická prevence by tudíž neměla být zaměřena pouze na rozvoj řečové stránky, ale také na rozvoj smyslového vnímání, obratnosti mluvidel, fonemického sluchu a motorických funkcí, který souvisí s podporou vývoje řeči. Logopedická prevence podporuje přirozený vývoj řeči. Je zaměřena na podporu a vhodnou stimulaci vývoje řečové komunikace dětí.

Snahou je, aby se nesprávná výslovnost upravila a nezafixovala – mluvní stereotypy se stabilizují kolem sedmého roku. Prevence narušené komunikační schopnosti se děje z velké části již správnou mluvní výchovou a úpravou podnětného prostředí, v němž si dítě řeč tvoří. Správný vzor řeči a nenásilný vliv okolí obvykle stačí, aby dítě svou řeč pozvolna svému prostředí přizpůsobovalo, a to jak výslovnost, gramatiku a slovní zásobu, tak také sociální využití a porozumění.

Důležité je, aby se výslovnost i řeč rozvíjely přirozeně a hrou, tudíž zájem dítěte nebude upoután na vlastní mluvní výkon. Pokud tyto činnosti a postupy pro řízení přirozeného vývoje nepřinášejí žádoucí výsledky, je nutná odborná konzultace u logopeda.

Jak můžeme s dětmi rozvíjet motoriku mluvidel?

Oromotorika podporuje přiměřený a rovnoměrný rozvoj všeobecné obratnosti mluvidel (jazyka, rtů, čelisti, tváří).

Motoriku mluvidel můžeme rozvíjet různými cviky na rozvoj obratnosti mluvidel. Pro děti je vhodné, když je cvik doprovázen

nějakou pohádkou či obrázkem. Pohyb dítěti dospělý názorně předvede. Dobré je, když se dítě při takovém cvičení vidí v zrcadle (zraková kontrola).

Cvičení může dospělý ozvláštnit například něčím, co dětem chutná – např. namaže dítěti pusku marmeládou či jogurtem a dítě se jí snaží olíznout, nebo cvičí s burizonem nebo jedlým papírem přilepeným na jazyku apod. Děti také mohou cvičit s brčkem nebo bublifukem.

Mezi takové cviky patří např. špulit rty, pohyby jazyka (vyplazovat, olíznout rty, olíznout zuby...), cenit zuby, nafukovat tváře, klapat nebo frkat jako kůň apod.

Proč je tak důležité rozvíjet u dětí zrakové vnímání?

Zrakem získáváme nejvíce informací o okolním světě. Zrak nám pomáhá i při komunikaci. Dítě zrakem kontroluje pohyby mluvidel svých i ostatních a je nezbytnou součástí při nápodobě a osvojení si správné artikulace při výslovnosti.

Zrakové vnímání dělíme do několika oblastí: je to zraková diferenciací, zraková analýza

a syntéza, zraková paměť, vnímání barev, diferenciací figury a pozadí, vizuomotorická cvičení (nápodoba poloh a pohybů předvedených učitelkou, koordinace pohybů ruky a oka, řazení předmětů, stavění předmětů na ploše i v prostoru podle předlohy).

Hodně se mluví také o fonematickém sluchu. O co jde a jak jej můžeme rozvíjet?

Učíme děti vnímat a rozlišovat zvuky, které nás obklopují, rozvíjíme smysl pro tempo řeči, melodii a rytmus. Fonematický sluch nám pomáhá rozeznávat jednotlivé hlásky. Pokud má dítě problém s fonematickým sluchem, stává se, že mu některé odlišné hlásky zní podobně, či dokonce stejně. Jeho výslovnost pak není správná. Nemůže pak správně vyslovovat obzvláště znělé a neznělé hlásky a sykavky.

Fonematický sluch se rozvíjí přirozeně s říkadly, písničkami, poslechem pohádek, rytmičáků.

S dětmi může pedagog rozlišovat slova podle obrázků – tělo/dělo, pije/bije, paní/páni... Také může pedagog dávat dítěti slova,

Mgr. Kateřina Konvalinová se narodila v roce 1986. Působí jako učitelka MŠ, dlouhodobě pracuje s dětmi s odlišným mateřským jazykem. Je také autorkou mnoha publikací pro předškolní pedagogy a lektorkou seminářů.

kdy se ptá, zda jsou stejná nebo ne – pes/pes, pes/bez...

Stejně tak k rozvoji fonemického sluchu může zařadit hry: Kukačko, zakuckej, tichou poštu, slovní fotbal, Kdo tě volá. Používají se zvuky z okolí, krátký a dlouhý tón, přiřazování k obrázkům, sluchové kostky, Orffovy nástroje, zvuky, sluchová orientace v prostoru (hledání budíku ve třídě), rozlišování hlasitosti. Opakování/ozvěna, já ťuknu, ty ťukneš, zopakuj zvuk...

Rozlišování slov, slabik, hlásek...

Při práci s dětmi využíváme různé literární texty, například poezii. V čem je pro děti tak zajímavá?

Pro dítě je důležitý právě onen rytmus, se kterým se setkáváme v jednoduchých říkankách a písních. Lidová říkadla lze velmi dobře propojit i s pohybem či tancem a rozvíjet tak i práci s dechem a koordinaci pohybů s řečí. Stejně tak sem patří i rozpočítadla. Dále má vnímání rytmu vliv na rozlišování krátkých a dlouhých samohlásek.

Poezie rozvíjí i jazykový cit ve smyslu pochopení rýmu.

Můžeme s dětmi také zkusit rýmovat?

Když nemá dítě ještě rozvinuté sluchové vnímání, tak nedokáže ani slyšet rým, ale pokud je dítě vyzrálejší, už by mělo umět rýmovat. Předškolní děti mají zálibu v rýmování. Děti si rýmováním rozvíjí komunikační kompetence podporující jazykový cit. Vždy je potřeba rýmování začít s obrazovou/zrakovou oporou, kdy se propojí sluchové a zrakové vnímání. Když dítě zvládá a pochopí princip rýmování, lze trénovat i bez zrakové opory.

Pedagog může dětem dát obrázky, kdy děti budou hledat dvojice, které se rýmují: „pes-les, kočka-vločka“. Když děti pochopí rýmování, mohou se samy pokusit nějaké rýmy vytvořit.

Jaký význam mají v podpoře vyjadřovacích schopností pohádky?

U předškolního dítěte hlavně ten, že je to období, kdy dítě nečte. Tudíž mu pohádky musí číst dospělý. Dítě tedy při čtení pohádky rozvíjí pozornost, sluch i slovní zásobu, porozumění jednoduchému textu, vlastní reprodukci, časovou posloupnost s obrázkovou oporou. Poslechem se zkrátka kultivuje řeč dítěte. V některých pohádkách se pracuje i s opakováním, např. Boudo budko, kdy si dítě snáz zapamatuje opakující se fráze apod. Po přečtení pohádky si může dospělý

CO PATŘÍ DO LOGOPEDICKÉ PREVENCE?

- Smyslové vnímání (sluchové a zrakové vnímání) – zraková percepce, sluchová percepce, sluchová diferenciacie (sluchové rozlišování), sluchová a zraková paměť, sluchová analýza a syntéza
- Péče o hlas – hlasová hygiena
- Hospodaření s dechem – dechová cvičení
- Rytmus a melodie – říkadla, písničky, rozpočítadla
- Slovní zásoba – čtení pohádek, obrázkové čtení
- Vyjadřovací pohotovost
- Artikulační obratnost
- Motorika mluvidel a mimika
- Fonemické uvědomování – rozlišování hlásek ve slovech
- Jemná motorika, kresba a grafomotorika
- Hrubá motorika, koordinace pohybu – pohybové hry
- Mluvní dovednosti – porozumění řeči, slovní zásoba, gramatická stavba řeči

Součástí logopedické prevence je i včasná depistáž logopedických obtíží (ale nedidiagnostikovat, neuvádět diagnózy a postupy), pedagog může doporučit rodičům logopedickou diagnostiku u klinického logopeda, odkázat je na odborná pracoviště, vysvětlit jim smysl a pravidla cvičení doma a dát jim náměty na činnosti a pomůcky.

s dítětem o pohádce vyprávět. Rozvíjí se tak souvislé vyjadřování dítěte. Nejprve dítě vypráví podle dotazů dospělého, poté může zkusit vyprávět samo podle obrázků. A v neposlední řadě pohádky ukrývají i základní morální pravidla.

Některým dětem se moc nedaří rytmizovat. Co byste doporučila pro podporu této dovednosti?

Nejvhodnější pro podporu rytmizace jsou lidové písničky doprovázené hrou na tělo (tleskání, pleskání, dupání) či Orffovy hudební nástroje (ozvučná dřívka, chřestidla, tamburíny), tzn. spojení hudby, zpěvu a rytmických pohybů. Dále je možné využít bzučák.

Ze začátku je vhodné využívat rytmickou deklamací jednoduchých slov či krátkých říkadel nebo jednoduchá zhudebněná říkadla, např. Had leze z díry. Také můžeme využít pohybových her s hudebními nástroji: děti např. střídají běh a chůzi podle rytmu, jak bubnuje pedagog na bubínek. Rozkládání slov na slabiky lze vizualizovat i obrázky rozstříhanými podle počtu slabik.

Proč je tak důležité rozvíjet vyjadřovací schopnosti dětí?

Pan prof. dr. Miloš Sovák řekl: „Dítě se stává členem lidské společnosti tehdy, když do ní vrůstá svou řečí, a člověk se v ní udržuje schopností vzájemného sdělování.“ Dítě

řečí projevuje své pocity, zážitky, myšlenky a potřeby.

Dítěti je třeba poskytovat přiměřené množství podnětů a příležitostí ke komunikaci. Aktivně jeho řeč budovat a rozvíjet. Je dobré, když dospělý záměrně vede myšlení dětí vhodnými otázkami a zábavnou formou tak zpřesňuje a rozšiřuje slovní zásobu. Vše se může dít nenásilně během dne, kdy s dítětem poznává a pojmenovává předměty v jeho okolí, zboží při nákupu, ukazují si obrázky v knihách či časopisech a společně o nich mluví.

Jakou roli v tom hrají pracovní listy?

Vhodné pracovní listy s jasnými a srozumitelnými obrázky mohou sloužit při logopedické prevenci k procvičování již naučeného s dětmi. Dítě může procvičit pozornost, paměť, sluchové i zrakové vnímání, rozvíjet slovní zásobu při pojmenování obrázků. Rovněž si je děti mohou nakopírovat a odnést domů, kde mohou pokračovat v procvičování s rodiči či jim pouze ukázat, co již umí. Pedagog může pak tyto listy zařazovat do portfolia dítěte s dalšími poznámkami, co se dítěti dařilo nebo s čím má dítě ještě problém a zda je třeba ještě něco procvičit apod. Mohou sloužit také jako diagnostický nástroj. Pracovní listy se s odstupem času mohou zopakovat a porovnat, jak se dítě posunulo. ■

Mgr. Marie Těthalová

Foto Kateřina Kokešová